

FURUSUNDS KVARN

Projektbeskrivning 2021

Denna rapport
sammanställdes i
maj 2021, inför
en planerad
upprustning

Furusunds kvarn 2021

Denna rapport sammanställdes 2021-05-27 av Svensk Klimatstyrning AB, på uppdrag av Stiftelsen Roslagsmuseet.

Objekt: Furusunds kvarn
Fastighet: Furusund 2:222
Socken: Blidö
Kommun: Norrtälje

INNEHÅLL

Inledning	3
Bakgrund	3
Historik	3
Byggnadsminnesförklaring	3
Lagningar på 1990-talet	3
Upprustningen 2009	3
Akut insats 2015	3
Aktuella åtgärdsbehov	
Fasad	4
Yttertak	4
Kvarnvingar	4
Tätning	4
Yttertrappan	4
Prioritering	5

Furusunds kvarn 2021

Inledning

Inför planerad upprustning av byggnadsminnet Furusunds kvarn gjordes ett platsbesök onsdagen den 5/5-2021, för att kartlägga behov och vad som bör prioriteras. Vid tillfället deltog Länsstyrelsens handläggare Lucas Rabnor, hantverkstekniker/timmerman Ola Lundqvist, Ylva Telldahl från Roslagsmuseet, samt undertecknad. Efter besöket skrevs denna rapport.

Bakgrund

Historik

Väderkvarnen i Furusund är en av länets äldsta, från första hälften av 1700-talet, tillhörig Furusunds frälsehemman under godset Björnö. Kvarndriften varade fram till 1860-talet.

Då förmögne guldsmeden Christian Hammer på 1880-talet gjorde Furusund till mondän badort, sattes utsiktsbalkonger på den nedlagda kvarnen. Senare borttogs kvarnvingarna och kvarnen fick en kringbyggnad, för utställning av Hammers föremålssamlingar.

Sedan kvarnen eldhärjats 1957 följde 1961 en genomgripande upprustning, i syfte att återskapa kvarnens ursprungskaraktär. Badorttidens kringbyggnad och utsiktsbalkonger borttogs. Tak och ytterväggar fick ny panel. Nya kvarnvingar monterades. Kvarnhusets vridbara stomme stabiliserades med vajrar.

Byggnadsminnesförklaring

Furusunds kvarn förklarades som byggnadsminne 1985.¹ Beslutet fattades med motiveringen att så få väderkvarnar återstår i Stockholms skärgård, där de förut var ett karakteristiskt inslag.

Lagningar på 1994

Kvarnvingarna från 1961 togs ner för reparation 1994. Flera delar byttes medan andra omdisponerades. Samma år byttes vingaxelns lager och stödbjälken under.

Upprustningen 2009

Senaste stora upprustningen verkställdes 2009, efter åtgärdsprogram av byggkonsult Kurt Bergström. Stockholms läns museum svarade för antikvarisk medverkan.²

I stengrunden lades utfallna murstenar tillrätta. Hela muren stabiliserades.

Fasader och tak lagades med ramsågade bräder. I störst behov var sadeltakets fall mot sydost, som fick en helt ny panel. Annars begränsades lagningar till att kapa av och skarva i fasadbräder som hade torrsprickor. Fasadens två horisontella lister byggdes på, för att täcka bättre.

Kvarnens dåvarande stjärtbom/kvarnhäst var genomrutten och ersattes därför med en ny. Tillverkaren Öhmans i Ljusdal utgick från gamla fotografier, ihop med måttangivelser i försäkringsbrev.

Ny yttertrappa upp till kvarnbron byggdes, med den föregående som förlaga. Runt kvarnbron sattes nya räcken.

Inför yttre ommålning behandlades fasad- och takpaneler med Boracol, så att de blev fria från alger. Nyuppsatta bräder i fasaden fick två strykningar Falu ljus rödfärg. Panelen i övrigt fick bara en strykning. Takpanel, kvarnvingar och yttertrappa med räcken ströks med Roslagsmahogny, beredd av linolja, tjära och terpentin.

Akut insats 2015

En av kvarnvingarna lagades akut 2015, genom montage av en ny häckverkssektion.

---

¹ Furusunds kvarn förklarades som byggnadsminne 1985-03-15 enligt 3 kap KML.

² Upprustningen 2009 finns redovisad med bilder i Stockholms läns museums rapport 2009: 35.

Aktuella åtgärdsbehov

I läns museets rapport om upprustningen 2009 efterlystes en enkel vårdplan för kvarnens fortsatta underhåll. Genom att fastslå underhållsintervall minskar risken för vanvård.

Dessvärre saknar kvarnen alltjämt en underhållsplan. Sedan 2009 har tillsynen varit sporadisk, med följden att ett underhållsberg börjar torna upp sig.

Fasad

Vid slutbesiktning 2009 anmärktes att fasadfärgen inte täckte tillräckligt. Så är även fallet idag, konstaterades vid platsbesöket den 5/5-2021. Kvarnen är med sitt läge starkt utsatt för sol och vind, vilket ställer krav på tätare underhållsintervall än normalt. En del bräder är så spruckna att de måste bytas. För att få mer beständighet kan istället för Falu rödfärg väljas rödtjära, en traditionell hantverksprodukt som ofta förekommit på kvarnar och klockstaplar.

Yttertak

Yttertakets panel är svårt sliten. Förmodligen måste stora delar bytas. Till lagningen anskaffas ramsågat furuvirke med hög andel kärna. Panelen stryks med brunt pigmenterad tjära, som ger ett bättre UV-skydd än förut använd Roslagsmahogny.

I taket över gångåsen/vingaxeln finns en öppning, där regnvatten läcker in. Långvarigt läckage har medfört röta i bärande stockar och golvvirke. Försök att tätta öppningen med falsad plåt har hittills misslyckats, vilket framgick vid platsbesöket den regniga onsdagen den 5/5-21. Ett nytt försök måste göras. En passande förlaga kan vara motsvarande täckplåt på nyligen upprustade kvarnen Stora Stampan i Sundbyberg.

Furusunds kvarn 2021

Kvarnvingar

Kvarnvingarna från 1961 har hållit ovanligt länge, sannolikt därför att virket i dem är djupt tryckimpregnerat (har av miljöskäl slutat tillverkas). Snart är dock tiden inne för ett byte. När nya kvarnvingar tillverkas är önskvärt att häckverk och förstyrningsbjälkar mer efterliknar dem kvarnen hade på 1880-talet, utifrån äldre fotografier.

Yttertrappan

Vid slutbesiktning 2009 påtalades att yttertrappans och kvarnbrons räcken borde ha gjorts kraftigare, både från estetisk synpunkt och säkerhetssynpunkt. Tolv år senare konstateras att det snarare är några av trappstegen som blivit osäkra, därför att de slitits ner.

Kvarnhästen/Stjärtbalken

Kvarnhästen har bitvis börjat ruttna. Ett byte bör planeras.

Prioritering

Yttertaket reparation och renovering bör ske så snart som möjligt, helst 2022. Eftersom arbetet kräver byggställning är lämpligt att låta en fasadrenovering rymmas inom samma projekt.

Tillverkning och uppsättning av nya kvarnvingar är väl så angeläget, men kräver längre framförhållning för att få fram reparationsvirke av erforderlig kvalitet. Denna insats, som kräver kran men ingen byggställning, bör därför planeras till 2023. Samtidigt repareras golv och andra delar i kvarnhuset som rötskadats till följd av läckage. Kvarnhusets yttertrappa bör repareras och få ett kraftigare räcke.

På längre sikt bör kvarnhästen bytas ut.

Kolbäck 2021-05-27

Rolf Hammarskiöld

Bebyggelseantikvarie

Svensk Klimatstyrning AB

Box 6

734 28 Kolbäck